

КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Свириденко С.М.,

*головний судовий експерт відділу фототехнічних
та портретних досліджень лабораторії досліджень
у сфері інформаційних технологій*

*Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України*

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2021.4.25>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ЗРОСТУ ОСОБИ, ЯКА ЗАФІКСОВАНА НА ВІДЕОЗАПИСІ

Постановка проблеми. Проведення фототехнічних досліджень здійснюється з часу появи фотографічних апаратів, які з плином часу постійно вдосконалюються. Але правила, які висуваються щодо порівняльного матеріалу (відповідний ракурс та масштаб, належна якість та інші), майже не змінилися. На нашу думку, нехтування вищевказаними правилами почалося з моменту появи нових можливостей у галузі фототехніки, адже якість фіксації не є запорукою належного відбору порівняльного матеріалу. Тому відбір порівняльного матеріалу для проведення фототехнічного дослідження і встановлення зросту, нині проводиться з порушеннями. Це спричинено тим, що наявні деякі особливості вилучення, які залишаються нерозглянутими або розглянутими частково.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У криміналістичній літературі використання спеціальних знань у розслідуванні кримінальних правопорушень розглядалося багатьма вченими, насамперед М.В. Салтєвським, Л.Ю. Ароцкером, Р.С. Белкіним, Г.Л. Грановським, А.І. Вінбергом, В.Г. Гончаренком, П.П. Іщенко, Н.І. Клименко, В.К. Лисиченком, В.М. Маховим, М.Я. Сегаєм, І.І. Когутичем та іншими науковцями. Однак питання встановлення зросту особи у відеозаписі під час проведення досліджень нині розглянуте частково, адже науково-технічний прогрес за останні роки значно збільшився.

Усе це формує мету нашої статті – аналіз проблемних питань, які виникають перед призначенням та безпосередньо під час проведення фототехнічних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, практично кожен випадок розслідування кри-

мінальних правопорушень не відбувається без використання спеціальних знань, тобто залучення спеціалістів чи судових експертів [3, с. 410]. Нині встановлення зросту осіб, які зафіксовані на відеозаписах, входить до компетенції судового експерта за експертною спеціальністю 6.1. «Дослідження фотозображень та технічних засобів їх виготовлення». Кількість проведених досліджень із цього напрямку з кожним роком зростає, однак і дотепер під час призначення такого виду судових експертиз виникає низка проблемних питань, що потребують свого вирішення. Зокрема, мають місце помилки, у разі допущення яких встановлений дослідженням зріст особи, що зафіксована на відеозаписі, буде неправильним.

Тому ми виділили найбільш поширені помилки, що їх допускають суб'єкти розслідування перед призначенням фототехнічних досліджень, які необхідно більш детально розглянути.

1. Порушення процедури вилучення відеозаписів. Так, особи, які здійснюють розслідування, вилучають відеозаписи без дотримання відповідної процесуальної процедури та оформлення такого вилучення. Також необхідно зазначити, що, як показує практика, особи, які здійснюють розслідування, отримують відеозапис шляхом копіювання на диск для лазерних систем зчитування, який у подальшому не фіналізують. Як відомо, фіналізація диску – це процес завершення сесії на диску, після якого на диск більше нічого не можна дозаписати, навіть якщо на ньому є вільний простір. У разі допущення вказаної помилки встановити, чи були втручання в об'єкт дослідження, а саме відеозапис, з моменту вилучення до моменту проведення

експертиз майже неможливо. У подальшому під час судового розгляду такі докази можуть бути визнані недопустимими.

2. Ненадання або часткове надання вихідних даних для проведення судово-фототехнічної експертизи. Повний перелік необхідних вихідних даних, потрібних для розглядуваних досліджень, перерахувати вкрай складно, адже кожна експертиза щодо встановлення зросту особи має свої індивідуальні особливості. Так, наприклад, якщо особу зафіксовано на тротуарі з асфальтним покриттям, який у подальшому було замінено на бруківку, в постанові про призначення експертизи необхідно вказати на ці зміни (зокрема, чи змінилася висота цього покриття). Також, під час проведення слідчого експерименту статист фіксується у взутті, товщину підошви якого суб'єкт розслідування повинен зазначити у протоколі, оскільки в подальшому під час фототехнічного дослідження, а саме обрахування зросту особи, встановити таку похибку буде досить складно. У разі відсутності або неповноти вихідних даних точність встановлення зросту особи під час проведення судово-фототехнічної експертизи буде дуже низька.

3. Суб'єкти розслідування кримінальних правопорушень здебільшого не залучають осіб, які володіють спеціальними знаннями у галузі фототехніки, до отримання зразків для проведення експертизи. Це призводить до порушення основних правил поведінки з ними та вимоги достатності таких матеріалів. До таких правил можна віднести: вибір композиції, виставлення належних параметрів чи налаштувань на відеокамері тощо.

4. Особи, які здійснюють розслідування кримінальних правопорушень, користуються засобами виміральної техніки, стосовно яких не здійснюється належне державне регулювання. Хоча законодавець для того, щоб забезпечити єдність вимірювань та простежуваності щодо вимірювань, одиниць вимірювання та засобів виміральної техніки здійснює державне регулювання [2]. Так, наприклад, рейка нівелірна, яка використовується для фіксації зросту особи-статиста у відеозаписі, що буде в подальшому наданий на дослідження як порівняльний матеріал, має бути каліброваною, адже вона є засобом виміральної техніки. На відмінну від осіб, які здійснюють розслідування кримінальних правопорушень, у працівників Експертної служби МВС України, що залучаються як спеціалісти, калібрування засобів вимірю-

вальної техніки є обов'язковою умовою, яка спрямована на повноту та точність отриманих замірів.

Вищенаведені помилки, які допускаються перед призначенням фототехнічного дослідження, допускаються у зв'язку з відсутністю знань у суб'єктів розслідування всіх аспектів фототехнічних досліджень. Тому з метою недопущення цих та інших помилок, що можуть виникнути під час встановлення зросту осіб, зображених на відеозаписах, необхідно залучати як спеціалістів осіб, які володіють знаннями у галузі фототехніки.

Всі матеріали, що надходять на проведення судової фототехнічної експертизи, є доказами. Ми погоджуємося з думкою, що в результаті дослідження одних доказів формуються інші докази [1, с. 49]. Але якщо надані неякісні порівняльні матеріали, неправильні вихідні дані, порушена процедура вилучення доказів чи допущені інші помилки, то встановлений зріст особи, зафіксованої на відеозаписі, буде неправильним. Тому визначення «доказ» до отриманих хибних висновків не можна застосувати.

Отже, можна зробити висновок про те, що необхідність дотримання основних правил підготовки матеріалів для проведення фототехнічного дослідження щодо встановлення зросту осіб, зображених на відеозаписі, є не рекомендацією, а обов'язком, оскільки допущення вищевказаних помилок може спричинити неправильні результати проведеного дослідження або суд під час розгляду може не взяти до уваги докази, отримані під час такого дослідження.

Необхідно також виокремити проблемні питання, які виникають безпосередньо під час проведення фототехнічних досліджень щодо встановлення зросту осіб, зафіксованих на відеозаписах. До таких проблемних питань належать:

1. Зміна ракурсу зафіксованої обстановки. Пристрої, що здійснюють відеофіксацію, з плином часу можуть піддаватися різноманітним природним (дощ, град, вітер тощо) чи штучним (певні особи навмисно чи випадково здійснюють зміну ракурсу) впливам. У таких випадках досліджуваний та порівняльний матеріал не зіставні, адже можуть перебувати в одній площині, але у різному ракурсі.

2. Зміна налаштувань пристрою, що здійснює відеозапис. Наприклад, на дослідження наданий досліджуваний та порівняльний відеозаписи, які здійснювалися в один і той самий день, але під час перегляду вони значно

відрізняються. До таких налаштувань можна віднести, зокрема, зміну роздільної здатності відеозаписів (може бути спричинена зміною налаштувань або взагалі заміною пристрою відеофіксації), якості відеозапису (можливе навмисне висвітлення, затемнення, розмиття зображення тощо шляхом маніпуляцій з такими параметрами, як ISO, діафрагма, витримка та інші). Такі зміни можуть бути спричинені навмисним втручанням у відеозапис, а саме його монтажем.

3. Наявність новоутворених фігур, що можуть виникати під впливом природних явищ (забруднення, туман, волога, тощо), штучних чи експлуатаційних (утворення «битих пікселів» на матриці пристрою відеофіксації, пошкоджень на об'єктивах, «прикривання» об'єктиву будь-чим). Зазначені фігури іноді значно ускладнюють встановлення зросту осіб, адже можуть бути розміщеними в досліджуваній області зображення відеозапису.

4. Неможливість перегляду наданих на дослідження відеозаписів. Ця проблема виникає у процесі копіювання відеозаписів із серверів відеозаписуючих пристроїв. Досить часто особи, які здійснюють розслідування кримінальних правопорушень та проводять копіювання із серверу пристрою на оптичний носій, не надають на дослідження програвачі, за допомогою яких можливе відтворення відеофайлу. Нині використовується значна кількість дешевих пристроїв відеофіксації, що здійснюють запис у специфічних форматах, наприклад, «dav» чи «H.264», перегляд яких є можливим спеціальними програмами певної версії, зокрема «ifileplayer», «SmartPlayer» тощо. І коли на дослідження надаються лише відеофайли, перегляд їх не завжди може бути успішним, у результаті чого експерт, згідно з п. 2 ч. 3 ст. 69 КПК України [4], заявляє клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків, що призводить до затягування строків проведення експертизи.

Деякі з наведених вище проблемних питань можуть бути вирішені в процесі проведення фототехнічних досліджень. Наприклад, якщо у досліджуваному та порівняльному відеозаписах різна роздільна здатність (різні розміри), можливим є проведення певного алгоритму дій для подальшого їх зіставлення. Так, вибираються кадри відеозображень, що є найбільш інформативні, в досліджуваному та порівняльному відеозаписах. У подальшому, на стадії експертного експерименту, шляхом накладання їх у програмних продуктах, наприклад «Adobe Photoshop», вони приводяться до одного масштабу. У цьому

методі необхідною умовою є те, що під час накладання потрібно вибирати статичні орієнтири (паркани, бордюри, будівлі, тощо).

При низькій деталізації кадрів відеозображень на стадії експертного експерименту також може бути застосований метод їх покращення, мета якого – виокремити контури особи для більш точного встановлення її зросту. Цим методом можна дещо покращити наявні неякісні зображення (затемнені чи висвітлені ділянки, розмиті чи «зашумлені»). Наприклад, у програмному продукті «Adobe Photoshop» можливо зробити декілька шарів, один з яких буде висвітленим, а інший – затемненим, у результаті їх накладання в одному масштабі можливо виокремити контури особи, зображення якої було затемнене.

Проблема відкриття файлів із «специфічними» форматами під час проведення фототехнічних досліджень також може бути вирішена. Адже у експерта, який проводить дослідження, є в наявності програвачі чи відеоредактори, що підтримують перегляд цих файлів. Але тут необхідно зазначити, що деякі програмні продукти можливо використовувати, маючи відповідну ліцензію на їх використання, яка інколи є занадто дорогою. Тому найбільш доцільним є той варіант, у якому особа, яка здійснює розслідування кримінальних правопорушень, надає всі необхідні засоби та/або програмні продукти для проведення досліджень.

Всі вищевказані проблемні питання не є вичерпними, але, враховуючи експертну практику, нині є найбільш поширеними. Вони виникають внаслідок швидкого розвитку інформаційних технологій та неможливості їх опанування всіма суб'єктами. Тому залучення спеціалістів є важливим аспектом під час роботи з відеозаписами, які в подальшому планується направити на експертне дослідження.

Висновки. Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки. Нині є суперечність між новими можливостями фототехнічних досліджень та необізнаністю про них із боку слідчих. Вилучення порівняльного матеріалу для проведення експертизи встановлення зросту здійснюється з помилками, які впливають на процес та результати дослідження. Також є проблема відтворення нових форматів відеозаписів та покращення окремих кадрів відеозображень. Враховуючи, що більшість помилок допускаються саме на етапі отримання порівняльного матеріалу, вбачається доцільним залучати спеціалістів, які володіють знаннями у галузі фототехніки.

Слід зазначити, що вищевказаний перелік помилок не є вичерпним. Тому подальше вивчення й обговорення, на нашу думку, є доцільним та перспективним, адже висвітлена проблемна тема є надзвичайно важливою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галкин В.М. Юридическая природа экспертизы. Труды ВНИИСЭ. М. : ВНИИСЭ, 1971. Вып. 3. С. 39–56.

2. Про метрологію та метрологічну діяльність : Закон України від 5 червня 2014 р. № 1314-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-18?find=1&text#Text>.

3. Криміналістика: підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін. К. : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Свириденко С.М. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ЗРОСТУ ОСОБИ, ЯКА ЗАФІКСОВАНА НА ВІДЕОЗАПИСІ

Стаття присвячена висвітленню проблемних теоретичних та практичних питань, що виникають під час вирішення питань встановлення зросту особи, яка зафіксована у відеозаписах, під час проведення судової фототехнічної експертизи в Експертній службі Міністерства внутрішніх справ України. Адже з кожним роком кількість призначених та виконаних експертиз щодо зазначеного напряму зростає. Це спричинено тим, що сучасний стан інформаційних технологій, а також їх доступність населенню зробив можливим здійснювати відеофіксацію майже будь-де. Так, зокрема, відеозаписи можливо здійснити з камер відеоспостереження заправних станцій, магазинів, різних установ, відеореєстраторів, мобільних телефонів тощо. Іноді відеозаписи фіксують осіб, які причетні до кримінальних правопорушень. Ці відеозаписи, а саме окремі кадри відеозапису, є об'єктами фототехнічного дослідження, під час якого необхідно встановити зріст осіб. Повнота та точність встановлених висновків залежить від належного (допустимого) порівняльного матеріалу, адже суб'єкти діяльності з розслідування кримінальних правопорушень допускають помилки, що впливають на процес та результати проведення судово-фототехнічної експертизи. Тому актуальність і практичне значення цього питання є надзвичайно важливим і становить чималий науковий інтерес та потребує подальших наукових досліджень з урахуванням практики проведення цього виду експертних досліджень.

У статті зроблено акцент на тому, що є проблемні питання, які виникають перед призначенням дослідження. Так, порівняльний матеріал здебільшого надається з порушеннями (процедура вилучення, ракурс, налаштування пристрою під час запису відео, не застосовувалися засоби вимірювальної техніки), або не в повному обсязі (специфічні формати відеозаписів, вихідні дані надані частково або відсутні). Процедура вилучення відеозаписів повинна здійснюватися з дотриманням відповідної процесуальної процедури та оформлення такого вилучення. Ракурс та налаштування пристрою під час фіксування відеозапису, який буде надаватися у якості порівняльного матеріалу, має бути наближеним до об'єкта дослідження. Засоби вимірювальної техніки повинні бути калібровані. Специфічні формати відеозаписів повинні надаватися разом з медіаплеєрами, які їх відтворюють. Також є проблемні питання, які виникають уже безпосередньо під час проведення досліджень та можливості часткового їх усунення. До таких можна віднести методи покращення (висвітлення чи затемнення окремих частин кадрів відеозображення) чи приведення до одного масштабу шляхом накладення двох кадрів відеозображень (досліджуваного та порівняльного).

У статті зроблений акцент на тому, що з метою недопущення зазначених помилок за можливості необхідно залучати спеціалістів, які володіють знаннями у галузі фототехніки.

Авторами зроблені висновки щодо необхідності висвітлення найбільш поширених проблемних питань, які виникають перед призначенням та безпосередньо під час проведення фототехнічних досліджень встановлення зросту особи у відеозаписах.

Ключові слова: відеофіксація, помилки, спеціальні знання, калібрування, перегляд, правила, спеціаліст, налаштування.

Svyrydenko S.M. PROBLEM ISSUES OF ESTABLISHING THE GROWTH OF A PERSON WHO WAS RECORDED ON VIDEO RECORDING

The article is devoted to the coverage of problematic theoretical and practical issues that arise during the resolution of issues of establishing the height of a person recorded in video recordings, during a forensic photographic examination, in the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. After all, with each year of appointed and performed examinations, in this area of examinations is growing. This is due to the fact that the current state of information technology at a high level, as well as their availability to the public has made it possible to carry out video recording almost anywhere. So, in particular, video recordings can be made from video surveillance cameras of gas stations, shops, various establishments, video recorders, mobile phones, etc. Sometimes videos record people who are involved in criminal offenses. These videos, namely the individual frames of the video, are the objects of photographic research, during which it is necessary to determine the height of people. The completeness and accuracy of the established conclusions depends on the proper (admissible) comparative material, as the subjects of criminal investigation activities make mistakes that affect the course and results of forensic

phototechnical examination. Therefore, the relevance and practical significance of this issue is extremely important and is of considerable scientific interest and requires further research, taking into account the practice of this type of expert research.

The article emphasizes that there are problematic issues that arise before the appointment of the study. Thus, comparative material, in most cases, is provided with violations (extraction procedure, angle, device settings during video recording, measuring instruments were not used), or not in full (specific video formats, source data provided in part or not). The procedure for the removal of videos must be carried out in accordance with the relevant procedural procedure and registration of such removal. The angle and setting of the device, when recording the video, which will be provided as comparative material should be close to the object of study. Measuring equipment must be calibrated. Specific video formats must be provided with the media players that play them. There are also problematic issues that arise directly during the research and the possibility of their partial elimination. These include methods of enhancing (lightening or dimming individual parts of video frames) or zooming in, by overlaying two frames of video images (studied and comparative).

The article emphasizes that in order to prevent these errors, if possible, it is necessary to involve specialists with knowledge in the field of photography.

The authors concluded that it is necessary to cover the most common problematic issues that arise before the appointment and directly during the photographic research to determine the height of the person in the videos.

Key words: video recording, errors, special knowledge, calibration, viewing, rules, specialist, settings.